

ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΣΤΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ: ΟΔΗΓΟΣ ΠΛΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΟΥΣ

*Ο τρόπος που επιλέγουμε να προσέξουμε μία κατάσταση,
ατομικά και συνολικά,
καθορίζει το μονοπάτι που ακολουθεί το σύστημα
και τον τρόπο που αναδύεται
Otto Scharmer*

Ακούω, προσέχω, αφουγκράζομαι

Η εξαγωγή ενός δοντιού ή η προετοιμασία και εφαρμογή μιας προσθετικής αποκατάστασης, αποτελούν εξειδικευμένες χειρουργικές πράξεις, τις οποίες οι οδοντίατροι καλούνται να φέρουν εις πέρας σχεδόν καθημερινά, ως μέρος της οδοντιατρικής φροντίδας των ασθενών τους. Το μεγαλύτερο μέρος της θεωρητικής και πρακτικής εκπαίδευσης των οδοντιάτρων, αφορά στην ανταπόκριση σε απαιτητικά περιστατικά, παρόμοιου τύπου, με σκοπό την ανακούφιση του ασθενή και την βελτίωση της στοματικής του υγείας. Παρόλα αυτά, οι οδοντίατροι έρχονται αντιμέτωποι και με πιο σύνθετα προβλήματα υγείας, όχι τόσο ως προς το τεχνικό μέρος της διαδικασίας αλλά, περισσότερο, σε σχέση με ζητήματα διαχείρισης του ασθενούς: η οικογένεια στην οποία τα παιδιά εμφανίζουν πολυτερηδονισμό της νεογιλής οδοντοφυΐας, τα άτομα τρίτης ηλικίας με πολλά προβλήματα υγείας αλλά και αντίληψης, οι ασθενείς με νεοπλασίες στη στοματική κοιλότητα ή και αλλού, οι ασθενείς με μεταβολικά, χρόνια ή αυτοάνοσα νοσήματα, είναι μερικά από τα περιστατικά που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή και φροντίδα, πέραν της επεμβατικής οδοντιατρικής. Επιπλέον, οι οδοντίατροι που δραστηριοποιούνται στη κοινότητα, θα βρεθούν αντιμέτωποι με πιο διαφοροποιημένα προβλήματα, όπως είναι η ανταπόκριση στις οδοντιατρικές ανάγκες μιας ομάδας μεταναστών ή άλλων μειονοτικών ομάδων, η διαχείριση των αντιδράσεων ενός μέλους της κοινότητας σε σχέση με την φθορίωση του πόσιμου νερού της περιοχής, η εμπλοκή σε ζητήματα bullying στο σχολικό περιβάλλον τα οποία αναδύθηκαν εξαιτίας τραύματος στο στόμα κ.ά.

ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΣΤΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ: ΟΔΗΓΟΣ ΠΛΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΟΥΣ

Σε αυτό το πλαίσιο, η ικανότητα του οδοντίατρου να *αφουγκράζεται* τις πολλαπλές φωνές που αφηγούνται διαφορετικές οπτικές των προβλημάτων, όπως αυτά εμφανίζονται στην κοινότητα, αποτελεί πολύ χρήσιμο εφόδιο για την ουσιαστική ανταπόκριση στις ανάγκες των ατόμων. Τι μπορεί να σημαίνει, όμως, *ακούω* ή *ακροάζομαι* ή *αφουγκράζομαι* την ιστορία του Άλλου και γιατί αυτό αποτελεί μια ξεχωριστή ικανότητα για τον οδοντίατρο;

Σύμφωνα με τον Scharmer (2009), θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε 4 βασικούς τύπους που ακούμε και προσέχουμε αυτά που λέει ο Άλλος.

- ▣ Ο πρώτος, αφορά την απλή καταγραφή: όταν βρισκόμαστε σε μία κατάσταση, όπου όσα συμβαίνουν επιβεβαιώνουν αυτά που ήδη γνωρίζουμε, τότε απλώς καταγράφουμε όσα ακούμε ('Ναι, αυτό το ξέρω'). Αυτό συμβαίνει στο μεγαλύτερο μέρος της καθημερινότητάς μας, σε διαδικασίες ρουτίνας και διεκπεραίωσης.
- ▣ Ο δεύτερος τύπος, σχετίζεται με τη συλλογή δεδομένων: εστιάζοντας στην πληροφορία που διαφέρει από ό,τι γνωρίζουμε, παρατηρούμε και συλλέγουμε τα δεδομένα που θα μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε καλύτερα την κατάσταση ('Λοιπόν, τι έχουμε εδώ;'). Όταν, για παράδειγμα, ρωτούμε τον ασθενή για το είδος του πόνου που βιώνει ή του ζητούμε να προσδιορίσει τα συμπτώματά του τότε, παραμένοντας ανοιχτοί σε ό,τι μας λέει, προσλαμβάνουμε κάθε νέο στοιχείο και πληροφορία, στη προσπάθειά μας να πραγματοποιήσουμε μια σωστή διάγνωση.
- ▣ Ο τρίτος τύπος, απαιτεί την συναισθηματική εμπλοκή μας: καθώς ξεχνάμε την προσωπική μας ατζέντα, αρχίζουμε να βλέπουμε πώς εμφανίζεται ο Κόσμος μέσα από τα μάτια του Άλλου. Μετακινούμαστε από την παρατήρηση του Κόσμου *εκεί έξω* (πράγματα, γεγονότα, δεδομένα) προς στην ακρόαση και κατανόηση της ιστορίας ενός ζωντανού και εξελισσόμενου εαυτού ('Ναι, καταλαβαίνω ακριβώς πώς

ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΣΤΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ: ΟΔΗΓΟΣ ΠΛΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΟΥΣ

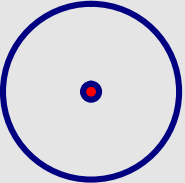
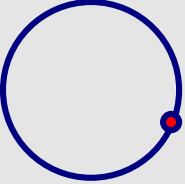
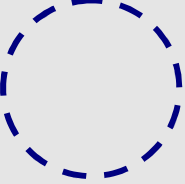
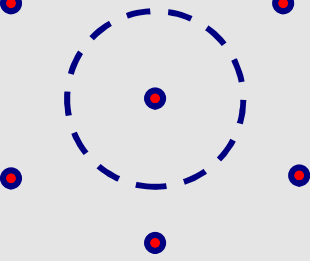
νώθεις'). Η μετάβαση σε αυτόν τον τύπο ακρόασης χρειάζεται, εκτός από ανοικτό μυαλό, και ανοικτή καρδιά, ούτως ώστε να αντιληφθούμε τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της εμπειρίας του Άλλου. Μερικές φορές, η αφήγηση κάποιου ασθενούς για την εμπειρία της από την αφαίρεση μιας κακοήθους βλάβης της κάτω γνάθου, τη μετεγχειρητική πορεία, την ανταπόκριση στα φαρμακευτικά αγωγία και την επίδραση στην προσωπική και οικογενειακή της ζωή, μπορεί να οδηγήσει σε αυτού του τύπου τη μετάβαση.

- Ο τέταρτος και τελευταίος τύπος, διαφέρει από τους υπόλοιπους τόσο προς την υφή όσο και προς τα αποτελέσματα. Όταν ακούμε με αυτό τον τρόπο, της δημιουργικής συνύπαρξης, δεν προσέχουμε κάτι προκειμένου να το διερευνήσουμε, ούτε προσπαθούμε να συναισθανθούμε τον Άλλον: συνυπάρχουμε σε ένα βαθύτερο πεδίο ανάδυσης και η προσοχή μας είναι εστιασμένη στην απόσυρση του εαυτού από το προσκήνιο, προκειμένου να αναδειχθεί μια παρουσία, διαφορετικής αίσθησης. Ξέρουμε ότι έχουμε ακούσει με αυτόν τον τρόπο όταν, μετά το τέλος της διαδικασίας (συζήτηση, διάλογος, συνάντηση), καταλαβαίνουμε ότι δεν είμαστε το ίδιο άτομο όπως όταν ξεκινήσαμε και μία αδιόρατη αλλά σημαντική αλλαγή έχει συμβεί ('Δεν μπορώ να εκφράσω με λέξεις αυτό που βίωσα. Αισθάνομαι πιο ήρεμος, περισσότερο παρών, πιο πολύ ο εαυτός μου. Είμαι σε επαφή με κάτι μεγαλύτερο από εμένα'). Τα παραδείγματα αυτής της κατηγορίας αφορούν, κυρίως, ιστορίες ζωής και περιστατικά βαθιάς αλλαγής και ουσιαστικής συνειδητοποίησης (insight), τα οποία είναι τόσο μοναδικά όσο και οι συνθήκες που τα γέννησαν.

Το πέραςμα από τον πρώτο τύπο ακρόασης στους υπόλοιπους, μπορεί να ταυτιστεί με τη διαδρομή από το υποκειμενικό (η προσωπική μου ματιά στον Κόσμο) στο δι-υποκειμενικό (η παρουσία μου εκεί που φτιάχνεται ο Κόσμος). Το ταξίδι αυτό δεν είναι ούτε δεδομένο, ούτε εύκολο. Η μετάβαση

ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΣΤΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ: ΟΔΗΓΟΣ ΠΛΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΟΥΣ

πέρα από το *οικείο* -δηλ. τη ρουτίνα, τη καθημερινότητα, την ισχύ, τον πολιτισμό κλπ- προς το *ανοίκιο* και το *κοινό*, εκτός από ανοικτό μυαλό, ανοικτή καρδιά και θέληση, απαιτεί την υπερπήδηση εμποδίων που έχουν τη μορφή της επίκρισης, του κυνισμού και του φόβου.

	Καταγραφή <i>Είμαι στο κέντρο του Κόσμου μου</i>
	Συλλογή δεδομένων <i>Πάω στην περιφέρεια του Κόσμου μου</i>
	Συναισθηματική Εμπλοκή <i>Βγαίνω από τον Κόσμο μου & εισέρχομαι στο δικό σου</i>
	Δημιουργική Συνύπαρξη <i>Υπάρχω στο Παρόν που γεννά νέους κόσμους</i>

Πίνακας 2. Οι 4 τύποι ακρόασης: η μετάβαση από το οικείο στο κοινό (από Schärmer, 2009)

Ως ιατροί, μπορούμε να φτάσουμε με σχετική ευκολία στη περιφέρεια του Κόσμου μας, στην προσπάθεια που κάνουμε να καταλάβουμε τους ασθενείς και, για την οδοντιατρική φροντίδα συγκεκριμένα, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι αυτό είναι αρκετό. Είναι όμως έτσι; Η απάντηση είναι μάλλον αρνητική.

ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΣΤΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ: ΟΔΗΓΟΣ ΠΛΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΟΥΣ

Η θεραπευτική σχέση οδοντίατρου και ασθενούς, είναι κατά βάση, μια ανθρώπινη σχέση που βασίζεται στην εμπιστοσύνη και την αμοιβαία εκτίμηση. Επιπλέον, η φροντίδα της στοματικής υγείας περιλαμβάνει την παρακολούθηση, την προαγωγή, τη διατήρηση, τη θεραπεία και την αποκατάσταση της υγείας του στόματος, δηλαδή αφορά τόσο την πρόληψη όσο και την οδοντιατρική περίθαλψη. Εξίσου σημαντικά, όμως, είναι και κάποια άλλα χαρακτηριστικά της φροντίδας, που σχετίζονται με την δημιουργία υποστηρικτικού περιβάλλοντος και λειτουργικού θεραπευτικού πλαισίου, όπου θα αναπτυχθούν σχέσεις εμπιστοσύνης και θα υπάρξει κατανόηση των συναισθημάτων και ανταπόκριση στις ανάγκες των ασθενών. Σε αυτό το πεδίο, η ικανότητα του οδοντίατρου να ακούει τον ασθενή, σε ένα βαθύτερο επίπεδο που σχετίζεται με αντιλήψεις και εκτιμήσεις του ασθενή για τον ίδιο και τον Κόσμο, αποτελεί σημαντικό εφόδιο για την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών ολιστικής οδοντιατρικής φροντίδας. Η ικανότητα αυτή, είναι απαραίτητη και αναγκαία για τους οδοντίατρους που ασκούν οδοντιατρική στη κοινότητα, καθώς η ενασχόληση με ειδικές ομάδες του πληθυσμού και η συμμετοχή, μερικές φορές με ηγετικό ρόλο, σε ομαδικές και συλλογικές παρεμβάσεις, καθιστούν σχεδόν υποχρεωτική την άμεση ανάγνωση και αξιοποίηση των άδηλων και αφανών στοιχείων που χαρακτηρίζουν είτε μεμονωμένα άτομα είτε κοινωνικές ομάδες. Μόνο μέσα από αυτή τη διαδικασία, ο οδοντίατρος θα μπορέσει να αναπτύξει τον πολυδιάστατο ρόλο που του αναλογεί, δηλαδή αυτόν του θεραπευτή, του εκπαιδευτή και σύμβουλου υγείας και του εμπυχωτή για θέματα υγείας.

Τι μας εμποδίζει, όμως, να διαβούμε το κατώφλι που οδηγεί στο κοινό βίωμα και τι τροφοδοτεί την ανάπτυξη της ικανότητας να αφουγκραζόμαστε τις ιστορίες και τις αφηγήσεις του Άλλου;

Η επικράτεια του Κόσμου μας, είναι η πανίσχυρη ερμηνεία των πραγμάτων -όπως εκτιμούμε ότι αυτά συμβαίνουν και μας αφορούν. Ως εκ

ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΣΤΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ: ΟΔΗΓΟΣ ΠΛΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΟΥΣ

τούτου, το πρώτο εμπόδιο στην μετάβαση κοντά στα σύνορα του Κόσμου μας είναι η επίκριση: αυτό που δεν ταιριάζει με τις ερμηνείες και τα συμπεράσματά μας, καταχωρείται ως αδιάφορο, ξένο, 'μολυσματικό' και άρα ωθείται πέραν και έξω του κύκλου που ορίζει τον Κόσμο μας. Είναι τότε που αρχίζουμε να μιλάμε πριν ο Άλλος να έχει ολοκληρώσει αυτό που θέλει να πει, όταν, την ώρα που μιλάει, εμείς σκεφτόμαστε και ετοιμάζουμε την απάντησή μας. Ό,τι ακούμε, απλώς καταχωρείται στο σύστημά μας δίχως περαιτέρω επεξεργασία. Εάν όμως καταφέρουμε και σωπάσουμε την κριτική φωνή που ακούμε συνεχώς μέσα μας, ίσως μπορέσουμε να διακρίνουμε νέες πληροφορίες σε όσα παρουσιάζονται μπροστά μας.

Για να καταφέρουμε, όμως, να ξεπεράσουμε τα όρια του Κόσμου μας και να προσεγγίσουμε τον Άλλον, σε ένα βαθύτερο και πιο προσωπικό επίπεδο, χρειάζεται να αντιπαρέλθουμε μια ισχυρή φωνή που λέει 'ποιο είναι το νόημα να μπω στη θέση του; Αυτός θα έκανε το ίδιο για μένα; Άραγε ενδιαφέρεται για το πώς βλέπω εγώ τα πράγματα;' Στη περίπτωση που ανοίξουμε την καρδιά μας και μπορέσουμε να αφουγκραστούμε τα συναισθήματα και τις αφηγήσεις του Άλλου, ήδη έχουμε καταφέρει να δημιουργήσουμε διόδους επικοινωνίας με ένα διαφορετικό από τον δικό μας Κόσμο, εκεί όπου περιορίζεται σταδιακά η ισχύς που κουβαλάμε για να αναδυθεί η αντίστοιχη του συνομιλητή μας.

Τέλος, αγκαλιάζοντας τον φόβο από την απώλεια της ταυτότητάς μας, δεισδύουμε σε ένα βαθύτερο πεδίο σχέσης, όπου πλέον επηρεαζόμαστε ουσιαστικά και αποφασιστικά από αυτό που συμβαίνει, διαμορφώνοντας μια νέα αντίληψη των πραγμάτων.

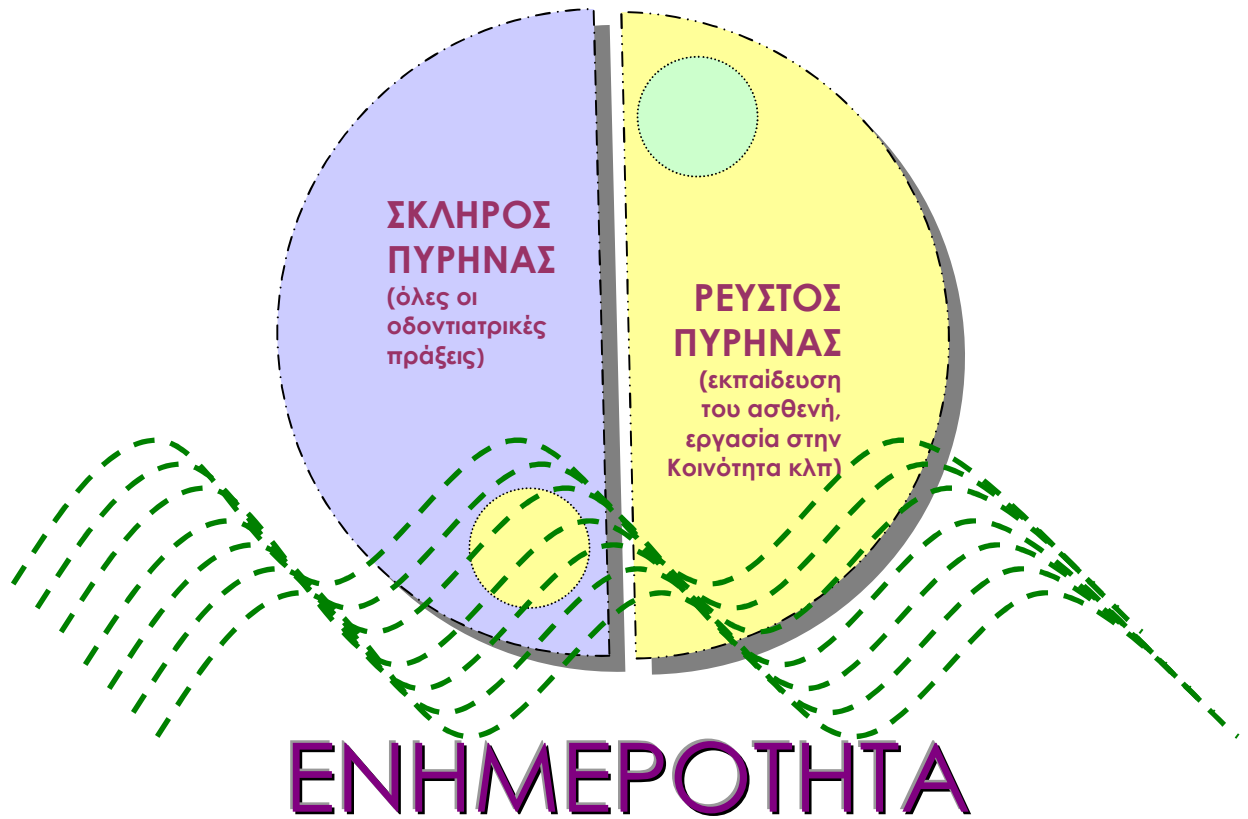
Εκτός, όμως, από την ανάγκη του Άλλου να ακουστεί το αίτημα, η γνώμη και η άποψή του, υπάρχει ένα σημαντικό στοιχείο που κάνει ευκολοδιάβατο το μονοπάτι προς το κοινό βίωμα: είναι η *ενημερότητα* του καθένα μας, σε σχέση με τη διεργασία στην οποία κάθε στιγμή συμμετέχει. Συνήθως είμαστε πολύ ευαισθητοποιημένοι για την δική μας οπτική αλλά

ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΣΤΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ: ΟΔΗΓΟΣ ΠΛΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΟΥΣ

και την ικανοποίηση των αναγκών μας. Μερικές φορές, φαίνεται ότι καταλαβαίνουμε τις προθέσεις, τις επιδιώξεις και τις προσδοκίες του Άλλου και αυτό οδηγεί σε μια σφαιρικότερη αντίληψη της κατάστασης. Σπάνια, όμως, αποστασιοποιούμαστε από την αγωνία μας να ακουστούμε και την υποχρέωση να ακούσουμε, και αρχίζουμε να προσέχουμε τη διεργασία μιας κατάστασης: πώς φτάσαμε ως εδώ;, γιατί αυτό είναι σημαντικό για μένα ή τον Άλλον;, πότε βρέθηκα πάλι στην ίδια θέση;, τι υπάρχει στη στάση μου που υποχρεώνει τον Άλλον να συμπεριφέρεται με αυτό τον τρόπο;, πόσο σημαντική εκτιμώ ότι είναι αυτή η σχέση και με ποιο τρόπο εκδηλώνω τα συναισθήματά μου;, ποιοι παράγοντες επιρροής μπορεί να μου διαφεύγουν και τι χρειάζεται να κάνω για αυτό;

Η ικανότητά μας να παρατηρούμε όσα συμβαίνουν, επιτρέποντας την εισροή και εκροή πληροφορίας (αντικειμενικά δεδομένα, συναισθήματα, αφηρημένες έννοιες κ.ά.) από και προς τον Άλλον, διατηρώντας ανοικτό το κανάλι της αμφισβήτησης του Κόσμου μας όντας, όμως, παρόντες στη διεργασία της σχέσης, μας διευκολύνει να μετατοπίζουμε τη προσοχή μας σε όλο και βαθύτερα επίπεδα κατανόησης, όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο.

Σε αυτό το πλαίσιο, είτε μιλάμε για τον σκληρό πυρήνα της οδοντιατρικής (θεραπεία και αποκατάσταση) είτε για τον ρευστό πυρήνα (εργασία στη κοινότητα και με ομάδες, εφαρμογή προγραμμάτων κ.ά.), το πεδίο που ακουμπάνε και οι δύο είναι η ενημερότητα της οδοντιάτρου για το είδος των σχέσεων και τα χαρακτηριστικά των διεργασιών στις οποίες εμπλέκεται². Έχοντας κατά νου, εκτός των άλλων, ότι αποτελεί και η ίδια μέρος μιας ευρύτερης αφήγησης του Κόσμου, μπορεί να επιτρέψει να ακουστούν και άλλες αφηγήσεις, αξιοποιώντας με αυτό τον τρόπο τον πλούτο των πληροφοριών, προκειμένου να παραμείνει άρτια θεραπεύτρια και ικανή συνεργάτης.

Σχήμα 1. Ακουμπώντας στην Ενημερότητα

Υ.Γ. Αρκεί η ενημερότητα για να μπορώ να ανταποκρίνομαι σε σύνθετα και πολύπλοκα προβλήματα; Πώς μπορώ να παραμένω διαυγής ενώ υπάρχουν τόσοι πολλοί συγχυτικοί παράγοντες;